

DEMENTIENET

initiatief van Radboudumc

zoekt verbinders (m/v)

Masterclass palliatieve zorg bij dementie

13 november 2018

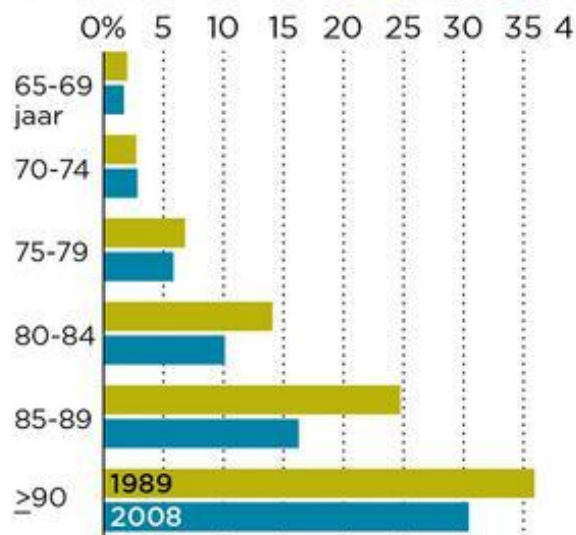
Radboudumc

Dementie: hoe zit het ook al weer?

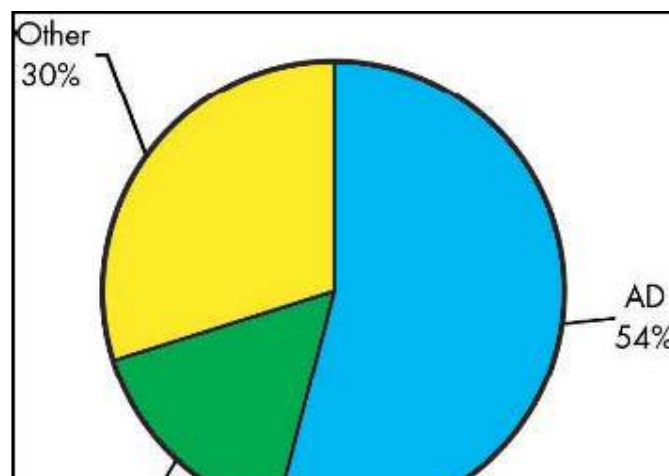
DEMENTIE NEEMT AF

Brits onderzoek duidt op een forse afname van het aantal demente ouderen

Percentage ouderen met dementie per leeftijdsgroep

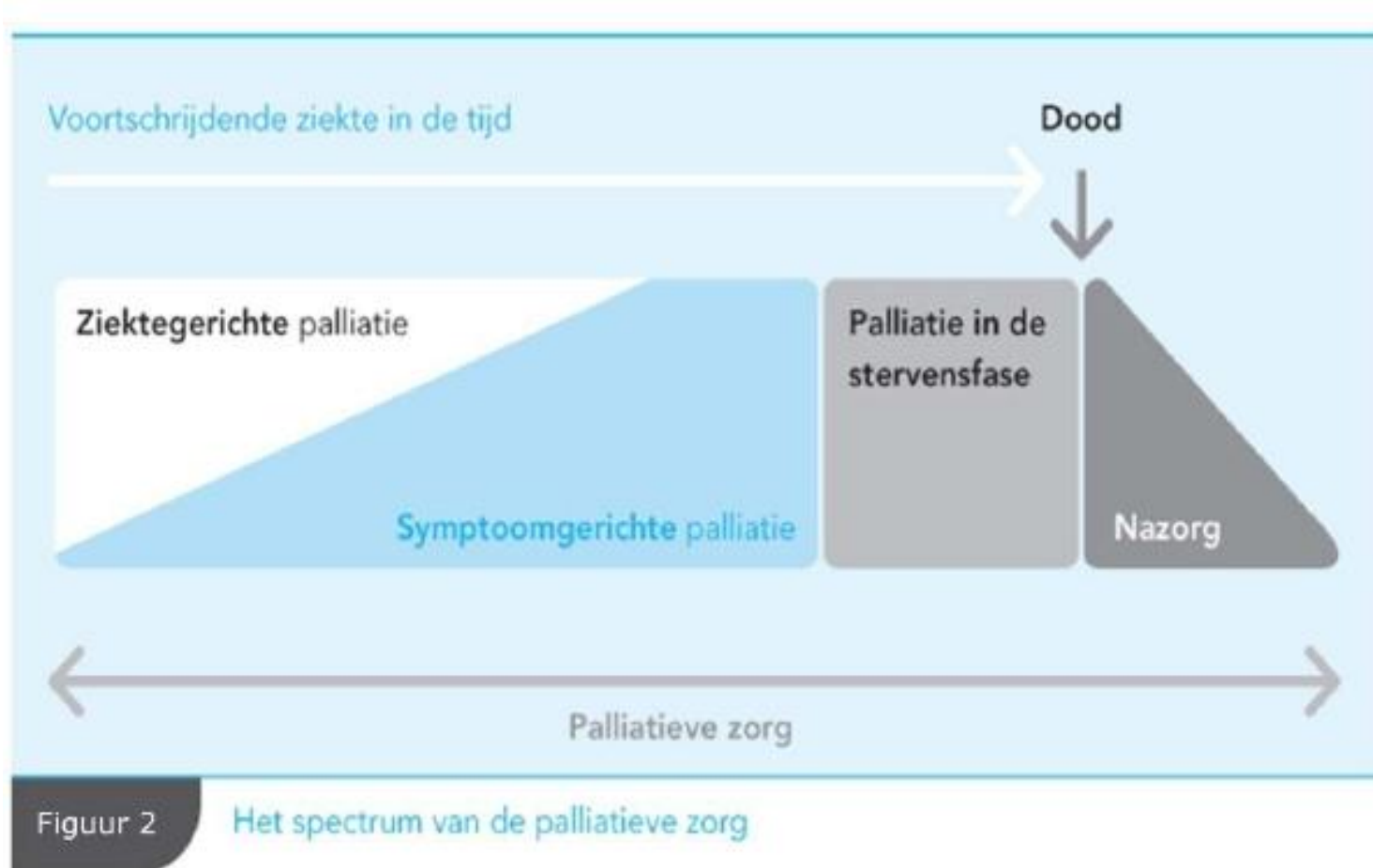

080214 © de Volkskrant. Bron: The Lancet

Om op te warmen

Alle zorg voor mensen met dementie
is palliatieve zorg

Programma

- Advance care planning bij dementie
Marieke Perry

PAUZE

- Symptoombestrijding bij dementie, ook in de terminale fase
Moniek Hensing

Original Article

White paper defining optimal palliative care in older people with dementia: A Delphi study and recommendations from the European Association for Palliative Care

Palliative Medicine
2014, Vol. 28(3) 197–209
© The Author(s) 2013
Reprints and permissions:
sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav
DOI: 10.1177/0269216313493685
pmj.sagepub.com
SAGE

Jenny T van der Steen¹, Lukas Radbruch², Cees MPM Hertogh¹,
Marieke E de Boer¹, Julian C Hughes³, Philip Larkin⁴,
Anneke L Francke^{1,5}, Saskia Jünger⁶, Dianne Gove⁷, Pam Firth⁸,
Raymond TCM Koopmans⁹ and Ladislav Volicer¹⁰ on behalf of the
European Association for Palliative Care (EAPC)

Wat is Advance Care Planning?

Waar denk je aan bij de term ACP?

Waarom zou je het willen doen?

Wat houd je tegen?

Wat is Advance Care Planning?

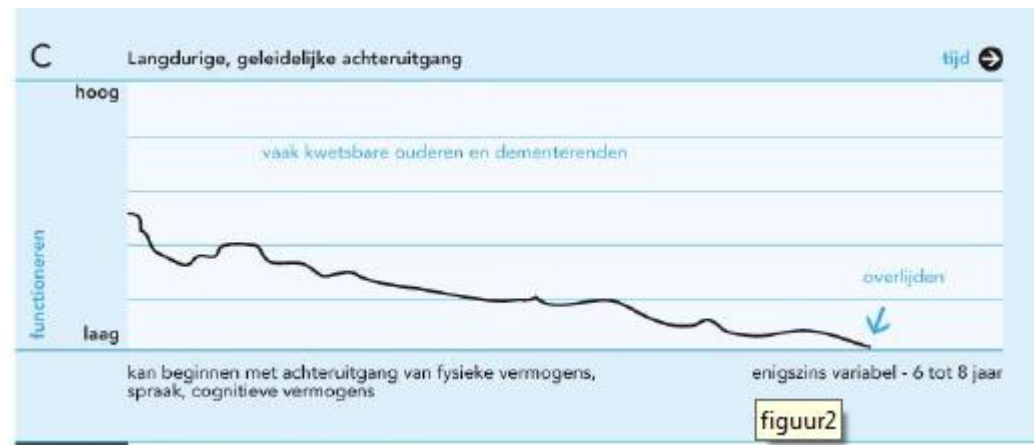
Proces waarbij de patiënt met zijn behandelend arts zijn wensen, doelen en voorkeuren voor zorg rond het levenseinde bespreekt en eventueel vastlegt, vooruitlopend op het moment dat de patiënt niet meer in staat is om beslissingen te nemen

Proces waarbij de patiënt met zijn behandelend arts zijn wensen, doelen en voorkeuren voor **toekomstige** zorg ~~rond het levenseinde~~ bespreekt en eventueel vastlegt, **mogelijk** vooruitlopend op het moment dat de patiënt niet meer in staat is om beslissingen te nemen

Waarom is het moeilijk?

- Wanneer is de goede timing?
- Bij wie?
- Toekomst is onzeker
- Wensen veranderen

Bij dementie

- Cognitieve functies onvoldoende om mee te beslissen

Waarom start je ACP?

- Om zorg aan te laten sluiten bij wensen
- Om negatieve effecten van agressieve behandelingen te voorkomen
- Om de zorg aan het einde van het leven te verbeteren
- Om stress, angst en stemming bij familieleden te verminderen

Wat kun je bespreken?

Medische onderwerpen

- Reanimeren
- Beademen
- Ziekenhuisopname
- Antibiotica
- Levensverlengde behandeling
- Behandeling gericht op comfort
- Plaats van overlijden
- Euthanasie

Sociale onderwerpen

- Sociale contacten
- Daginvulling
- Mobiliteit
- Veiligheid
- Wonen
- Zorg
- Financiën
- Toekomst

Dhr B. 85 jr

- Dementie
- Hartinfarct, reanimatie
- Arthrose knieën

*Hij was een vrije vogel, altijd in het polderland
Aan de natuur had hij zijn hart verpand
Hij was niet klein te krijgen, voor niets en niemand bang
Geworteld als een boom, en toch geveld*

Medische agenda

- Reanimeren
- Beademen
- Ziekenhuisopname
- Antibiotica
- Levensverlengende behandeling: voeding en vocht
- Palliatieve zorg: gericht op comfort

vd Steen, 2014

Overlijden

Place of Death with Dementia–Dutch People Rarely Die in the Hospital

ARTICLE *in* JOURNAL OF THE AMERICAN GERIATRICS SOCIETY · SEPTEMBER 2015

Impact Factor: 4.57 · DOI: 10.1111/jgs.13637

“Vandaag wilde ik
maar eens met al mijn
medicijnen stoppen”

Ziekenhuisopname

- Patiënten met dementie krijgen tijdens opname 7x vaker een delier
- Na delier verhoogde kans op overlijden en op institutionalisatie

Ahmed, 2014

“Na twee dagen heb ik hem mee naar huis genomen. Tegen het advies van de zaalarts in”

Comfort bij dementie

Tijdens de ziekte

- Andere pijnbeleving en –expressie
- Probleemgedrag
- Richten op welzijn en beleving

In terminale stadium

- Onrust
- Psycho-educatie mantelzorger
- Voordelen van uitdrogen
- Niet ‘doodgaan omdat iemand niet meer eet’, maar ‘niet meer eten, omdat iemand doodgaat

Patiënt agenda

- Sociale contacten
- Daginvulling
- Mobiliteit
- Veiligheid
- Wonen
- Zorg
- Financiën

Span et al, 2015

Patiëntwaarden

- Behoud van autonomie
- Thuis blijven wonen

Mantelzorger belangen

- Belasting
- Veiligheid

Euthanasie

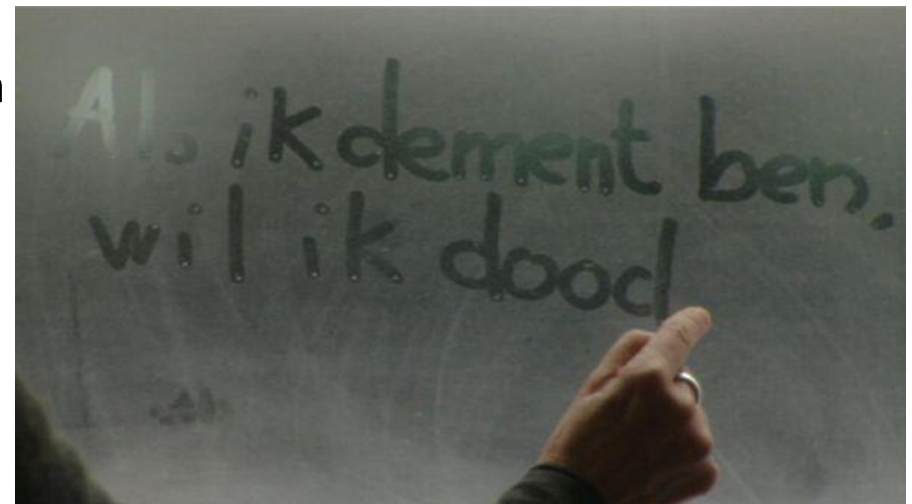
Dilemma's

- Vrijwillig en weloverwogenheid van het verzoek
- Uitzichtloos lijden

Wat kan uitkomst bieden?

- Wilsverklaring icm
- Oordeel SCEN arts uitzichtloos lijden

**“Als het erger wordt,
mogen ze mij een
spuitje geven”**

Rapportage

Medische agenda

- In HIS: waar valt het op?
- Bericht naar de huisartsenpost
- In overdracht naar ziekenhuis
- Voorbeeld wilsverklaring
- Thuisarts.nl

Patiëntagenda

- Zorgplan obv patiëntdoelen
- Apart aandacht mantelzorger

Bespreekdocument wilsverklaring

Plaats en datum, ...

Zie dit als een voorbeeld. Kies uw eigen woorden en schrijf het liefst met de hand, of spreek deze in op een recorder. Het is aan te raden een en ander eerst te bespreken met uw naasten en uw zorgverleners. De huisarts wil graag een kopie van uw verklaring voor zijn dossier. Hij zal er ook voor zorgen dat deze toegankelijk is voor de huisartsenpost. Actualiseer uw verklaring jaarlijks.

Hierbij verklaar ik aan mijn kinderen, naasten en behandelend artsen het volgende:

Ik wens zo langdurig mogelijk in leven te worden gehouden: ja/nee

Ik wil niet dat in acute situaties 112 wordt gebeld. Eerst zal de huisarts of zijn/haar vervanger (huisartsenpost) mijn toestand moeten kunnen beoordelen.

Ik wil niet worden gereanimeerd, dus altijd eerst de huisartsenpost bellen.

HUISARTSENZORG VOOR OUDEREN MET COMPLEXE PROBLEMATIEK

Ouderen met complexe problematiek vragen van u als huisarts en van de praktijkondersteuner een bijzondere, pro-actieve benadering (zie het NHG-Standpunt Huisartsgeneeskunde voor ouderen¹). Bij multimorbiditeit schiet een ziektegerichte benadering tekort. Het is zinvoller om de patiënt centraal te stellen, met aandacht voor behoud of herstel van functioneren, zelfredzaamheid en ervaren kwaliteit van leven. Pro-actieve zorg is het inschatten van de risico's op verslechtering in functioneren en het bieden van interventies die deze risico's verkleinen. Kernwoorden in dit proces zijn: *anticipeer, deleger, evalueer*.

Deze kaart bevat hulpmiddelen om de zorg voor ouderen met complexe problematiek vorm te geven.²

PROBLEEMINVENTARISATIE

(SFMPC-model: Somatisch, Functioneel, Maatschappelijk, Psychisch en Communicatief)

Als eerste stap maakt u een overzicht van beperkingen en problemen op verschillende levensgebieden. Geef hierbij een prioritering aan; welke problemen zijn het meest urgent voor de oudere zelf en voor de hulpverlening?

Probleeminventarisatie van de heer/mevrouw .....

AANDACHTSGEBIEDEN	PROBLEEM	URGENTIE
SOMATISCH		
SOMATISCH		
FUNCTIONEEL		
FUNCTIONEEL		
MAATSCHAPPELIJK		
MAATSCHAPPELIJK		
PSYCHISCH		
PSYCHISCH		
COMMUNICATIEF		
COMMUNICATIEF		

¹ Dit is te vinden op www.nhg.org > Kenniscentrum > Implementatie > NHG-Standpunten Toekomstvisie. Zie daar ook het artikel 'Een Praktijkplan Ouderen'.
² De schema's zijn afkomstig uit de NHG-PraktijkWijzer Ouderenzorg; zie www.nhg.org > Winkel > Implementatie.

Landelijke Adviesgroep EerstelijnsGeneeskunde voor Ouderen

CC naaste/wettelijk vertegenwoordiger, huisarts draagt zorg voor overdracht naar de huisartsenpost en een vermelding als memo tekst in het patiënten dossier huisarts en huisartsenpost.

Dhr B. †

*Hij was een vrije vogel, altijd in het polderland
Aan de natuur had hij zijn hart verpand
Hij was niet klein te krijgen, voor niets en niemand bang
Geworteld als een boom, en toch geveld*

Hoe pak je ACP gestructureerd aan?

- Welke patiëntengroep?
- Wie doet wat?
- Wat bespreek je?
- Wat registreer je?
- Hoe zorg je dat betrokken zorgverleners het weten?

Toolkit ACP Laego 2017

Bij wie start je ACP?

Wiens taak is het?

Hoe betrek je de patiënt?

Hoe betrek je de patiënt?

Als ik ouder word: het leven van alledag

Hoe kijk ik naar mijn dagelijks leven

WENSEN BESPREKEN OM HET LEVEN TE LEVEN ZOALS U DIT WILT

Dit boek is voor u en uw familie.

We vragen u om na te denken wat voor u belangrijk is in uw leven en wat de wensen zijn die u heeft voor de toekomst.

Het bespreken én noteren hiervan, kan u helpen om het leven te leven zoals u dit wilt. Anderen helpt het om uw manier van leven voort te zetten én om uw wensen te realiseren.

De wensen die u noteert zijn extra belangrijk wanneer u of uw naasten het anderen niet meer kunnen vertellen.

U kunt dit boek samen doornemen met iemand die u vertrouwt. Het boek hoeft niet van voren naar achter ingevuld te worden. U neemt de delen door die u van belang vindt. Ook neemt u het boek door in uw eigen tempo. Vragen waar u over na wilt denken bewaart u voor een later moment.

Wat registreer je en hoe draag je over?

- Levenseindegesprek (ICPC A20)
- Binnen eerstelijns samenwerking
- HAP
- Ziekenhuis